

Asia: VN/1463/2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

- **A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)**
- **B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)**

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi?

Valinta:

Ei kumpikaan yllä mainituista, perustelu: [Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry:n, keskisuomalaisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen ja Keski-Suomen hyvinvointialueen edustajat kokoontuivat 22.1.2025 keskustelemaan yhteisesti selvityksestä. Tähän lausuntoon on koottu keskisuomalaisten toimijoiden yhteinen näkemys. Keskisuomalaiset toimijat toteavat, että esitettyjä vaihtoehtoja A ja B on raportin pohjalta vaikea vertailla. Vaihtoehdot on avattu epäsuhtaisesti. Vaihtoehtoa B:tä ei ole avattu eikä perusteltu, joten selvitys ohjaa suoraan vaihtoehto A:han. Vaihtoehto A on selvityshenkilön oma näkemys, eikä perustu esimerkiksi olemassa oleviin aineistoihin järjestöjen vaikuttavuudesta. Kuten Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunta on lausunnossaan todennut, on ongelmallista, että avustusten jakautumisen osalta esitettyihin prosenttiosuuksiin ei ole esitetty perusteluja tai vaikutustenarviointia. Keskisuomalaiset toimijat näkevät, että alueellisen toiminnan avustusprosentti olisi pitänyt olla esitettyä suurempi. Vaihtoehdon A osalta ei ole myöskään kuvattu, kuka voi saada tukea valtakunnallisten painopisteiden toteuttamiseen eli ei käy ilmi, voiko alueellisesti toimiva järjestö olla avustuksen hakija. Muun erityisen tärkeä toiminnan osalta ei ole kerrottu, millaiset järjestöt voivat ko. toimintaan saada avustusta. Jää epäselväksi, pitääkö avustuksensaajan saada teemaperusteista avustusta saadakseen erityisen tärkeään toimintaan avustusta. Selvitys ei perustele, miksi avustukset jaettaisiin juuri valtakunnallisiin painopisteisiin 78 %, alueellisiin tarpeisiin 15 % ja muuhun erityispainotukseen 7 %. Emme kannata, että 78 % avustuksista jaettaisiin vain valtakunnallisille toimijoille.]

2. Selvityshenkilön raportissa esitettyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia. Teemat liittyvät suomalaisen

yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

- lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen
- ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen
- mielenterveyden edistäminen
- yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen
- väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

Keskisuomalaiset toimijat näkevät, että eri teemojen painottaminen on mahdoton tehtävä. Raportin nostamat teemat ovat toki arvokkaita ja haasteet todellisia. Teemat eivät kuitenkaan tee oikeutta järjestötyölle, ja eri ihmisryhmiä on vaikea hahmottaa teemoittelusta. Teemoilla ohjataan järjestöjä päällekkäisyyteen toiminnoissa ja myös kilpailemaan keskenään. Teemapohjaisessa mallissa järjestöjen kehittämistyö muistuttaa palvelutuotantoa, jossa julkinen sektori tilaa ja järjestöt toteuttavat. Näin ollen järjestöjen autonomia ei toteudu, eikä tarpeita määritellä kohderyhmästä lähtöisin vaan julkisen sektorin päättämien teemojen pohjalta. Järjestöjen vaikuttamis- ja edunvalvontatyö rapautuu ja niiden rooli demokratian ja kansalaisyhteiskunnan peruspilareina kaventuu.

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä); Käytä kutakin vaihtoehtoa vain kerran seuraavissa kysymyksissä.A) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)B) ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)C) mielenterveyden edistäminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)D) yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)E) Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

-

3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä

hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi? Valinta:

Ei, perustelu (ei pakollinen) [Keskisuomalaiset toimijat eivät kannata avustusten siirtämistä hyvinvointialueilta STEAn hallinnoitavaksi. Hyvinvointialueilla on paras ymmärrys omista alueellisista tarpeistaan. Avustusjakoprosessi tuo hyvinvointialueelle tietoa paikallisten yhdistysten toiminnasta ja tarpeista, joita alueilla on havaittu. Jos hyvinvointialue ei saisi olla määrittämässä nykyiseen tapansa alueensa avustusten painopisteitä ja kohteita, avustukset keskittyisivät jatkossa valtakunnallisiin prioriteetteihin, mikä voisi jättää huomioimatta alueellisia erityispiirteitä. Hyvinvointialueilta avustusta saavat hyvin erilaiset järjestöt ja yhdistykset, eivät pelkästään sote-järjestöt. Kuten Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunta toteaa, on tärkeää, että hyvinvointialueet säilyttävät roolinsa avustusten kohdentamisessa, sillä tämä mahdollistaa avustusten joustavan ja tarkoituksenmukaisen suuntaamisen alueellisiin tarpeisiin. Hyvinvointialueet jakavat tällä hetkellä hyvin pieniäkin avustuksia ja jos niiden jakamat avustukset siirretään STEAn kautta jaettavaksi, vaarantuu paikallisen ja alueellisen toiminnan rahoitus.]

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä?

Keskisuomalaiset toimijat yhtyvät Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan lausuntoon siinä, että mikäli teema-pohjaiseen avustamiseen siirrytään, on vaikuttavuuden kannalta olennaista, että suurin osa avustuksista kohdentuu alueelliseen ja paikalliseen toimintaan sekä että alueelliset ja paikalliset järjestötoimijat ovat mukana päättämässä teemoista. On myös tärkeää, että alueellisten ja paikallisten ääntä kuullaan kehittämisessä.

Keskisuomalaiset toimijat näkevät, että kuvattu prosessi on työläs ja byrokraattinen. Alueellinen, paikallinen ja valtakunnallinen toiminta perustuu järjestön kohderyhmästä nousseille tarpeille. Jo tällä hetkellä Keski-Suomen hyvinvointialueella muodostetaan tiiviin yhteistyön myötä kuvaa paikallisista tarpeista, joiden pohjalta yhteisövaikuttamisen menetelmin edistetään keskisuomalaista terveyttä ja hyvinvointia.

On kannatettavaa, että esimerkiksi vaikuttavuuden prosessia ja mittareita pohditaan yhteisesti ja että STEA antaisi järjestöille tukea mittareiden valintaan ja käyttöön. On hyvä kuitenkin huomioida, että yhteisten mittareiden löytäminen voi olla vaikeaa, ja haastavammilta kohderyhmiltä tietoa voi olla vaikea kerätä vaikutusten arvioinnin tueksi. Yhteiset mittarit palvelevat vain tietäytyypisiä toimijoita.

Keskisuomalaiset toimijat pohtivat, mistä STEA saa taloudellisen resurssin uuteen rooliinsa ja millä aikataululla yhteiskehittämistä tehtäisiin.

5. Muita huomioitanne raportista

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry:n, keskisuomalaisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen ja Keski-Suomen hyvinvointialueen edustajat kokoontuivat 22.1.2025 keskustelemaan selvityksestä. Tähän on koottu keskisuomalaisten toimijoiden muita huomioita raporttiin.

Keskisuomalaiset toimijat toteavat, että kansalaisyhteiskunnan ja järjestötoiminnan tulevaisuuden näkökulmasta näin merkittävän asiakirjan laatiminen olisi vaatinut tutkimuksellista otetta sekä systemaattista arvioita ehdotusten vaikutuksesta suomalaisten hyvinvointiin ja järjestötoimintaan. Selvityksestä puuttuu vaikutusten arvioinnin lisäksi kattavat perustelut ehdotuksille. Selvitys on monitulkintainen ja yleistasoinen, eikä se avaa, miten avustusten leikkaukset kohdennetaan erilaisten järjestöjen näkökulmasta. Lisäksi lausuntoaika oli raportin merkittävyyden näkökulmasta aivan liian lyhyt.

Selvitys jättää huomiotta täysin järjestötoiminnan luonteen ihmisten omaehtoisuuteen ja vapaaehtoisuuteen perustuvana toimintana, jonka tarpeet nousevat ihmisryhmien erilaisista tarpeista. Järjestöt nähdään selvityksessä julkisen sektorin määrittelemien ja säätelevien tavoitteiden toteuttajina, eräänlaisina palveluiden tuottajina. A vaihtoehdon toteutuessa sosiaali- ja terveysjärjestöjen autonomisuus vähenisi entisestään. Selvitys pitää sisällään ajatuksen, että jos järjestöt haluavat olla edelleen tärkeä toimija suomalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä sekä säästämässä yhteiskunnan kuluja ennaltaehkäisemällä ihmisten siirtymistä kalliisiin sote-palveluihin, on järjestöjen luovuttava autonomisuudesta, jäsenistön tarpeisiin vastaamisesta ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta ihmisten edunvalvojan ja vaikuttajan roolista. Kansalaisyhteiskunnan tulevaisuuden näkökulmasta tämä vaarantaa erityisesti kansalaisyhteiskunnan avoimuutta, jossa Suomi on tähän asti ollut tutkimusten pohjalta maailman kärkeä. A-vaihtoehdossa koko järjestöjen toiminta käytännössä määriteltäisiin ylhäältä käsin, jolloin mahdollisuus välittää ruohonjuuritason tietoa ja järjestöjen mahdollisuus reagoida nopeasti sosiaalisiin ongelmiin pienenee.

Raportin kohdassa 2.2.3 kritisoidaan järjestökenttää liiasta segmentoitumisesta. Tässä kohtaa raportti unohtaa järjestö-toiminnan logiikan. Järjestöt toimivat sääntöjensä määräämällä tavalla ja niillä jokaisella on oma toiminnan tarkoituksensa ja asiantuntijuus kohderyhmänsä asioista. Suomessa laki takaa meille kaikille oikeuden perustaa yhdistyksen omaa haluamaamme tarkoitusta varten. Sotejärjestöt on perustettu tietyn kohderyhmän edun edistäjäksi tai tietyn sosiaalisen ongelman ratkaisemista varten. Järjestöillä on erityisosaamista oman kohderyhmänsä tarpeista. Isot monialajärjestöt todennäköisesti hävittäisivät osan erityisosaamisesta. Selvitys ei perustele, miksi isommat monialajärjestöt ovat parempia kuin pienemmät erikoistuneet järjestöt. Selvitys niputtaa esim. niin osallisuuden kuin ravitsemuksen. Voinee kuitenkin sanoa, että esimerkiksi syömishäiriötä kärsivä ja yksinäisyyttä kokeva voivat tarvita hyvin erilaista tukea elämäänsä. Kohta 2.2.3 myös kritisoi järjestöjen huonoa vaikuttavuutta. On kannatettavaa, että järjestöt saisivat STEAlta entistä enemmän yksilöllistä tukea vaikuttavuuden arviointiin. Raportissa itsessäänkään ei tosin määritellä, mikä toiminta on vaikuttavaa. Selvityksestä voi tulkita myös, että vain isojen toimijoiden toiminta on vaikuttavaa.

Selvityshenkilön laatima ennakkokysely järjestöille ei ollut tutkimusetiikan mukainen. Kuulemistilaisuuksia ei fasilitoitu hyvin eikä keskustelua ohjattu ratkaisulähtöisesti. Selvityksessä nostetaan esille yksittäisten asiantuntijoiden näkemyksiä, mutta niitä ei perustella faktoilla. Selvityksessä mainitaan asiantuntijoiden näkemys järjestöjen kuplautumisesta ja sidonnaisuuksista sen enempää asiaa perustelematta tai avaamatta.

Kappaleessa 4 paneudutaan vaikuttavuusketjuun ja tuloksellisuuteen, mutta edelleenkin vaikuttavuutta ei juuri avata. STEAn AK ja AY avustuksia saavat jättävät vuosittain tuloksellisuusraportin, ja C-hankkeista tuloksellisuusraportti jätetään hankkeen toisesta vuodesta. Käytössä olisi siis ollut huomattava määrä materiaalia, jonka pohjalta olisi voinut käydä läpi nykyistä vaikuttavuuden tilaa. Nyt arvio siitä, että järjestöjen toiminta ei ole vaikuttavaa pohjautuu vain selvityshenkilön omaan käsitykseen asiasta.

Kuten jo aiemmin todettiin keskisuomalaiset toimijat eivät kannata avustusten siirtämistä hyvinvointialueilta STEAn hallin-noitavaksi. Hyvinvointialueilla on paras ymmärrys omista alueellisista tarpeistaan ja niiden mahdollisuus vaikuttaa avustusten kohdentamiseen on tärkeää. Hyvinvointialueet jakavat tällä hetkellä hyvin pieniäkin avustuksia ja jos niiden jakamat avustukset siirretään STEAn kautta jaettavaksi, vaarantuu paikallisen ja alueellisen toiminnan rahoitus. Selvitys jättää myös täysin auki, kuka vastaisi kohdassa 4.1.3 kuvattavasta prosessista, jossa määritetään alueelliset tarpeet. Kenen vastuulla olisi koota järjestöt yhteen, millä resursseilla ja miten tarpeet lopulta päätettäisiin?

On tärkeää, että myös C-avustukset ja järjestöjen innovatiivinen toiminta mahdollistetaan jatkossa. C-hankkeilla järjestöt ovat vastanneet hiljaisiin signaaleihin ja innovatiivisesti tarttuneet sosiaalisiin ongelmiin. Raportti kuitenkin esittää, että jatkossa C-hankkeita voisi saada hallitusohjelman mukaisiin tavoitteisiin, mikä kaventaa huomattavasti järjestöjen autonomiaa.

On hyvä, että STEA-avustuksia tarkastelleen kriittisesti ja julkisen sektorin vastuulle kuuluvia tehtäviä ei jatkossa avusteta. On tärkeää, että leikkaukset ja linjaukset tehdään perustellen ja perusteellisesti. Esimerkkinä oletettujen päällekkäisten kohderyhmien osalta tutkitaan hyvin, onko toiminta todella päällekkäistä. Oikeudellinen neuvonta on myös hyvin laaja käsite ja monen kohderyhmän kannalta tarpeellista. Ilman järjestöjen oikeudellista neuvontaa moni jäisi ilman tarvitsemiaan palveluita. Järjestöjen antama oikeudellinen neuvonta on riippumatonta.

Yleisavustus on rahoitus, joka mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan autonomiaa muutoin ohjauksellisessa avustamisessa. Yleisavustus mahdollistaa myös järjestön omaehtoisen toiminnan toteuttamista sekä edunvalvontaa ja vaikuttamistyötä, joka on järjestöjen merkittävä tehtävä yhteiskunnassa, jotta saamme eri ihmisryhmien ääntä kuuluville mm. päätöksentekoon. Yleisavustuksen maksimisumman määrittäminen olemassa olevien AK-avustusten summan perusteella vaarantaa pienempien yleisavustusta nauttivien rahoituksen sekä autonomian. AK-avustukset on myönnetty eri tarpeisiin kuin yleis-avustus. Esimerkiksi järjestöllä, jolla on muutama pieni AK-avustus, linjaus tulisi todennäköisesti tarkoittamaan huomattavaa yleisavustuksen tippumista. Tällä käytännössä puututtaisiin järjestöjen tekemään edunvalvonta- ja vaikuttamistyöhön. Keskisuomalaiset toimijat yhtyvät Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan kantaan, että yleisavustusten mahdollistaminen myös muille kuin valtakunnallisille järjestöille on tärkeää, sillä ne tukevat järjestöjen toimintakykyä ja mahdollistavat myös alueellisten toimijoiden tukemisen. Jos järjestöillä on tällä hetkellä hallinnollisia AK-avustuksia,

ne olisi hyvä muuttaa yleisavustuksiksi. On kannatettavaa, että jokaiselle hyvinvointialueelle myönnetään koordinaatio- ja tukioorganisaatiolle yleisavustus, mikäli se tarkoittaa sellaisen verkostojärjestön toimintaa, joka edistää järjestöjen toimintaedellytyksiä ja järjestöjen välistä yhteistyötä sekä yhteistyötä järjestöjen ja julkisen sektorin välillä.

Keskisuomalaiset toimijat eivät kannata paikallisen toiminnan tukemisen lakkauttamista (alle 35000 asukasta). Joillain alueilla, jossa väestöpohja on pieni, voi silti esiintyä merkittäviä sosiaalisia ongelmia. Myös monien paikallisten kohtaamispaikkojen toiminta vaarantuu. Alueellisen toiminnan tukeminen on äärimmäisen tärkeää. Myös paikallisella tasolla voidaan kehittää ja testata uutta, joka voidaan myöhemmin ottaa käyttöön laajemmin. Raportista ei kuitenkaan käy ilmi, oliko alueellisille toimijoille varattu vain 15 % avustuksista vai voisivatko alueelliset toimijat hakea myös valtakunnallisten painopisteiden alta avustuksia. 15 % avustuksista on aivan liian vähän alueelliseen toimintaan ja alueellisille toimijoille. Alueellinen toiminta ei voi tapahtua vain valtakunnallisten järjestöjen kautta. Myös alueellisille toimijoille on mahdollistettava autonomia, eivätkä alueellisen toiminnan lähtökohdat voi olla vain hyvinvointialueiden määrittelemiä.

On kannatettavaa, että lahjoitusten verovähennysoikeus laajennetaan koskemaan kaikkia sote-järjestöjä. On kuitenkin huomattava, ettei varainhankinta ole kaikille järjestöille yhtä helppoa johtuen järjestöjen erilaisesta luonteesta ja kohderyhmistä. Huomion arvoista on, miksi STEAa ei ole hyödynnetty tämän selvityksen tekemisessä, vaikka STEAlla on hyvä tietämys avustuksia saavista järjestöistä. Jos STEAn roolia vahvistetaan, niin miten varmistetaan STEAn resurssi uusiin tehtäviin? On kannatettavaa, että STEA-avustusta voisi käyttää ESR-hankkeen omavastuuosuutena. Keskisuomalaiset järjestöt yhtyvät Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan lausuntoon siinä, että varallisuuskriteerejä on syytä tarkastella niin, että ne eivät tosiasiansa nouse esteeksi järjestöjen tarkoituksenmukaiselle ja vaikuttavalle perustehtävän mukaiselle toiminnalle.

Keskisuomalaiset toimijat näkevät, että selvityksessä ei mainita esimerkiksi vapaaehtoistoimintaa ja sen koordinoitua millään tasolla, vaikka se on oleellinen osa järjestöjen kohtaavaa toimintaa.

Lausunnon antajina:

Diakonissalaitos

Emppis ry

Jyväskylän Setlementti ry

Jyväskylän A-Kilta ry

Jyväskylän seudun mielenterveysseura ry

Jyväskylän Suvanto ry

Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry

Keski-Suomen mielenterveysomaiset - FinFami ry

Keski-Suomen Muistiyhdistys ry

Keski-Suomen Näkövammaiset ry

Keski-Suomen Syöpäyhdistys ry

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry

Monikulttuurikeskus Gloria ry

Paremmiin Yhdessä ry

Psykiatrisen Kuntoutuksen Tuki ry

Sovatek-säätiö

YAD ry

Ystävätupa ry

Ääneseudun Ilona ry

Sivonen Tiina

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry - Lausunto on 19 keskisuomalaisen
järjestön allekirjoittama